

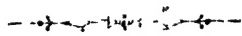
મતિ બાચ

જાનકીવલ્લભાય નમઃ૥૥-

॥ શ્રીકૃષ્ણો જયતિ ॥

શ્રી

જાતિબોધ

લેખક-

દેવશાસ્ત્રી માણિકરામાત્મજ ગણુપતલાલ શર્મા.

નિબંધ-ઐરંગાબાદ સિટી.

પ્રકાશક,

શ્રેષ્ઠિ દ્વારકાદાસ જગજીવનદાસ

કમ્પારક મોહોદ્ધા-ઐરંગાબાદ.

૬૪૮૨

મુરત ખપાડીઆ ચકલા, તાસવાળાની પોળ, લક્ષ્મીનારાયણની વાડીમાં
આવેલા " જૈન વિજય." પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
મુલચંદ કસનદાસ કાપડિયાએ છાપ્યું.

આચાર્ય વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

આચાર્ય બુધ્ધિ

ગુજરાતી કોપીરાઈટ સંપત્તિ

આજ કાલ આપણામાં સર્વત્ર “જાતિ એકજ છે. વા ભિન્ન ભિન્ન છે” એ વિષે ઘોટાળા ભર્યા વિચારો ચાલ્યા કરે છે. તે ઘોટાળાઓને વળી અધુરામાં પુરું હમારા સમાજ ભાઈઓથી વધારે પુષ્ટિ મળે છે. પરંતુ “જાતિની ભિન્નતાનો વિષય સપ્રમાણ છે કિંવા અપ્રમાણ છે ?” એની જાણસા રાખનાર ઘણાએક સદ્ગૃહસ્થો તરફથી મને લલામણ હોવાને લીધે નમઃ પતત્યાત્મ સમંપતત્રિણઃ॥ એ નિયમાનુસાર મહેં પોતાની યથા-મતિ આ ટુંક લેખમાં વિવેચન કીધું છે. જેને સજ્જનો વિવેકની દૃષ્ટિથી જોશે.

સાથેજ, મુદ્રણાલય સંબંધનો મ્હારો નવીન અનુભવ હોવાથી કંઈક ઠેકાણે દૃષ્ટિદોષથી કાનો માત્રા ઇં ની ભૂલ-ચુક રહી ગઈ હોય તો તેને પણ સૂચ વાચકવૃંદ સુધારી લેવાની કૃપા કરશે. મુજેન્વલમ

સં ૧૯૭૨ મિ ૦
જે ૫ વધ ૧૧
ઝૈરંગાખાદ.

પ્રસ્તુત લેખક.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૅપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક 5702 વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ જાતિ લોદ્ય

વિષય સ્ત્ર ૧૫૬૨

॥ श्री गणेशायनमः ॥

सत्यश्रमाभ्यां सकलार्थसिद्धिः ॥ सत्यमेव जयते नानृतम् ॥

श्लोक—यं शैवाः समुपासते शिव इति ब्रम्हेति वेदान्तिनो-

बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटवः कर्तेति नैयायिकाः ।

अहन्नित्यथ जैनशासनरताः कर्मेति मीमांसकाः

सोऽयं वो विदधातु वाञ्छितफलं त्रैलोक्यनाथो हरिः ॥१॥

अर्थ—जे शैव કેહેતાં શિવભક્ત—મહાદેવજીને મહાદેવ એ નામથી બળે છે. વેદાન્તિયો એટલે ઉપનિષત્ વેત્તાઓ બ્રહ્મ એ નામથી બળે છે. મર્યાદામાં દક્ષ એ પ્રમાણુના—બુદ્ધ ભગવાનના ઉપાસકો—બુદ્ધ એ નામથી બળે છે. ન્યાયશાસ્ત્રને જાણનારા જેને કર્તા નામથી બળે છે. જૈન ધર્મિયો જેને અર્હત્ એ નામથી બળે છે. તેજ પ્રમાણે મીમાંસકો જેને કર્મ એ નામથી છે એ પ્રમાણુના પ્રભુ તમારા મનવાંછિત ફલને આપો.

સત્યં વદ ॥ ધર્મનૃચર ॥ સત્યાન્ન પ્રમદિતવ્યં ॥ ધર્માન્ન પ્રમદિતવ્યં ॥
કુશલાન્ન પ્રમદિતવ્યં ॥ મૂલ્યૈ ન પ્રમદિતવ્યં ॥ દેવપિતૃકાર્યાભ્યાં ન પ્રમદિતવ્યં ॥
માતૃદેવો ભવ ॥ પિતૃદેવો ભવ ॥ આચાર્યદેવો ભવ ॥ અતિથિદેવો ભવ ॥
॥ યાન્યનવદ્યાનિ કર્માણિ તાનિ સેવિતાનિ નો હતરાણિ ॥ યાન્યસ્મોકં
સુચરિતાનિ તાનિ ત્વયોપાસ્યાનિ નો હતરાણિ ॥ એષ આદેશઃ ॥

અર્થ—ખરૂં બાલ ! ધર્મથી ચાલ, સત્યથી પ્રમાદ ન કરવો, ધર્મથી પ્રમાદ ન કરવો, કુશલતાથી પ્રમાદ ન કરવો, સંપત્તિથી પ્રમાદ ન કરવો, દેવ અને પિતૃ કાર્યથી પ્રમાદ ન કરવો, માતા-પિતા-ગુરૂ અને અતિથિ એમને દેવ તુલ્ય બાણ, અદ્વષણીય (સારા) કર્મો સેવવા, બીજા નહિં. જે હુમારા સારા આચરણો-તેનું તહિં આચર્યું કરવું ! બીજા નહિં. તૈત્તિર્યોપનિષત્

કઇક મત્તભેદિયો સિદ્ધ કરવા જાયછે કે--“ શૂદ્રને પણ વેદનો અધિકાર છે. બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિ, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એ એકજ છે. જો વેગળા છે તો એ ભેદ પ્રથમથી છે કે આધુનિક છે ? એકત્ર થવા શું હરકત છે ! ”

એ વિષે બુદ્ધાસો-વર્ણુ બુદ્ધા છે ! એક વર્ણુ છેજ નહિં. “ જાતિ એકજ છે ” એમ સમજવું ભૂલ લરેલું છે. કારણ, જાતિભેદ પરત્તાએજ કરેલો છે. એ વિષે શ્રુતિનું પ્રમાણ છે કે બ્રાહ્મણોઽસ્ય મુલ્કમાસીત્ વાહુરાજન્યઃ ક્રતઃ ॥ ઉરુ તદસ્યજઙ્ઘૈશ્વઃ પદ્મ્યાઃ શૂદ્રોઽજાયત ॥ અર્થ અસ્ય મુલ્કં બ્રાહ્મણાઃ આસીત્ એટલે (આ વિરાટસ્વરૂપના) મુખથી બ્રાહ્મણ ઉત્પન્ન થતા હવા. આ ઠેકાણે વિરાટનું મોટું બ્રાહ્મણ છે અને વિરાટના મુખથી બ્રાહ્મણ નથી થયા એમ સમજવું અતી ગૌણ છે. કારણ, જે પ્રમાણે પ્રાસાદાત્પ્રેક્ષતે અને આસનાત્પ્રેક્ષતે એટલે પ્રાસાદમારહ્યા આસને ઉપવિશ્ય પ્રેક્ષતે એ પ્રમાણે આ ઠેકાણે જે વાક્યો પંચમિ વિભક્તિ થી યુક્ત છે પણ ત્યાં અર્થ એમ થયો કે,

પ્રાસાદાત્પ્રેક્ષતે એટલે રાજ મંદિર ઉપર ચઢી જાય છે. તેજ પ્રમાણે આસનાત્પ્રેક્ષતે એટલે આસન ઉપર બેસી જાય છે. અર્થની સ્થિતિથી વાક્યો ભિન્ન થયા. તેજ પ્રમાણે આઠેઠાણે પ્રાક્ષણ-ભગવાન ના મુખથીજ થયા ! એ સિદ્ધ છે. તેજ (વિરાટ) ના બાહ્યથી ક્ષત્રિ થયા અને જાંઘથી વૈશ્ય તેજ પ્રમાણે કરીને પગથી શૂદ્ર થતા હવા. આ ઉપરથી સિદ્ધ થયું કે, પ્રાક્ષણ, ક્ષત્રિ, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એ ચારે જાતિનો લોક ઇન્દ્રિયેજ કરેલો છે. ત્યારે અર્થાત્ ચારે વર્ણો વેગળાંજ છે. તેજ પ્રમાણે સ્મૃતિયો તથા વર્ણાશ્રમ ધર્મ પ્રાંતપાદક પુરાણોમાં પણ આજ પ્રમાણના પ્રમાણો છે. માટે સર્વે વર્ણો એકજ છે એમ સમજવું અયોગ્ય છે. એતાવતા વર્ણો ત્યારે ભિન્ન ભિન્ન છે એટલુંજ નહિ પણ તેવની ભિન્નતા માણે ચારે વર્ણોના કર્મો પણ ભિન્ન-ભિન્ન (જુદા જુદા)

જુઓ ! સર્વસ્યાસ્ય તુ મર્ગસ્ય ગુપ્યયે સ મહાદ્યુતિઃ । મુક્ત-
 બ્રાહ્મરૂપજ્ઞાનાં પૃથક્કર્માણ્યકલ્પયત્ ॥ ૮૭ ॥ મનુ ૦ અ ૦ ૧ ॥
 અર્થ-આ સંપૂર્ણ જગતના સંરક્ષણ માટે-મહાન છે તેજ જોવનું એહા પ્રમહાણ, મુખ-બાહુ-જંઘા અને પગથી અનુક્રમે કરી ઉત્પન્ન થએલા પ્રાક્ષણ, ક્ષત્રિ, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એ ચારે જાતિના કર્મો જુદા જુદા કરતા હવા.

પ્રથમ પ્રાક્ષણના કર્મ-અધ્યાપનમધ્યયનં યજનં યાજનં તથા ॥ દાનં પ્રતિગ્રહં ચૈવ બ્રાહ્મણાનામકલ્પયત્ ॥ ૮૮ ॥ બાણ-

વડું, ભણવું, પૂજન કરવું, પૂજન કરાવવું, દાનો આપવા અને
 દેવા પણ એ છ કર્મો. ॥ ક્ષત્રિયોના કર્મ-પ્રજાનાં રક્ષણં દાન
 મિજ્યાધ્યયનમેવ ચ ॥ વિષયેષ્વપ્રસક્તિશ્ચ ક્ષાત્રિયસ્ય સમાસતઃ ॥૮૯॥
 પ્રજાનું રક્ષણ કરવું, દાનો આપવા, યજ્ઞ કરવા, ભણવું, અને
 વિષયોને વિષે આસક્તિ ન રાખવી. વૈશ્યોના કર્મ-પશૂનાં
 રક્ષણં દાનમિજ્યામધ્યયનમેવ ચ ॥ વણિકપથં કુસીદં ચ વૈશ્યસ્ય
 કૃષિ મેવચ ॥ ૯૦ ॥ પશુઓનું રક્ષણ કરવું, દાનો આપવા,
 યજ્ઞ કરવા અને ભણવું, વ્યાપાર કરવો, વ્યાજ વટ્ટો કરવો
 અને ખેતરાઓ કરવા. ॥ હવે શૂદ્રોના કર્મ-एकमेव तु शूद्र-
 स्य प्रभुः कर्म समादिशत् ॥ एतेषामेव वर्णानां शुश्रूषामनुसूयया ॥ ९१ ॥
 બ્રાહ્મણ આદિ ત્રીને વર્ણોની ઈર્ષા રહિત સેવા કરવી આ એક
 કર્મની શૂદ્રો માટે પ્રભુ (બ્રહ્મા) આજ્ઞા કરતા હતા ॥
 તેજ પ્રભાણે શમો દમસ્તપઃ શૌચં સંતોષઃ ક્ષાન્તિરાર્જવમ્ ॥ જ્ઞાનં દયા
 ચ્યુતાત્મત્વં સત્યં ચ બ્રહ્મલક્ષણમ્ ॥ શાંતિ, ઇંદ્રિયોનું દમન
 કરવું, તપશ્ચર્યા કરવી, પવિત્રતા, સંતોષ, દયા, નમ્રતા,
 જ્ઞાન, સત્યતા. એ લક્ષણો બ્રાહ્મણોના બાણવા.

શૌર્ય વીર્ય ધૃતિસ્તેજસ્ત્યાગ આત્મા જયક્ષમઃ ॥ બ્રહ્મણ્યતા
 પ્રસાદશ્ચ રક્ષા ચ ક્ષત્રલક્ષણમ્ ॥ લઢાઈમાં ઉત્સાહ રાખવો,
 પરાક્રમ, ધૈર્ય, દાન આપવાં ઇંદ્રિયોને જીતવી, પરાપરાધ-
 સહનશીલતા, બ્રાહ્મણોને વિષે ભક્તિ રાખવી.

દેવગુર્વચ્યુતે ભક્તિત્રિવર્ગપરિપોષણમ્ ॥ આસ્તિક્યમુદ્યમો નિત્યં
 નૈપુણ્યં વૈશ્યલક્ષણમ્ ॥ દેવતા, ગુરૂ અને વિષ્ણુને વિષે ભક્તિ,

ત્રિવર્ણનું પોષણ, ઉદ્યોગ ઇત્યાદિક લક્ષણ વૈશ્યોના જાણવા.
શૂદ્રસ્ય સતતઃ શૌચં સેવા સ્વામિન્યમાયયા । અમંત્રયજ્ઞો હસ્તેયં સત્યં
ગોવિપ્રરક્ષણમ્ ॥ મન શુદ્ધ રાખવું, પોતાના માલકની સેવા
કરવી, યજ્ઞાદિક કર્મોનો અધિકાર નથી માટે નમસ્કારથીજ
યજ્ઞાદિક કર્મ કરવા, ચોરી કરવી નહિ, ખર્ચ ખોલવું, એ
લક્ષણો શૂદ્રોના જાણવા. શ્રીમદ્ભાગવત સપ્તમસ્કંદ અ० ૧૨.

શમો દમસ્તપઃશૌચં ક્ષાન્તિરાજવમેવ ચ । જ્ઞાનં વિજ્ઞાનમાસ્તિક્યં
બ્રહ્મકર્મસ્વભાવજમ્ ॥ શ્રમ, ઇંદ્રિયોતું દમન, તપશ્ચર્યા,
પવિત્રતા, શાન્તિ, નમ્રતા, પરોક્ષ-પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન, આસ્થા એ
બ્રાહ્મણના સ્વાભાવિક કર્મ છે. શૌર્ય તેજો ધૃતિર્દાક્ષ્યં
યુદ્ધ ચાપ્યપલાયનં ॥ દાનમીશ્વરભાવશ્ચ ક્ષાત્રં કર્મ સ્વભાજનમ્ ॥

શૂરપણું, ધૈર્યતા, દક્ષતા, લઠાઈમાંથી નાસી ન જવું, દાન
કરવું, ઇશ્વરને વિષે ભક્તિ, એ કર્મો ક્ષત્રિના સ્વાભાવિક છે.
કૃષિગોરક્ષવાણિજ્યં વૈદ્યકર્મ સ્વભાવજમ્ ॥ ખેતરા કરવા,
ગાયોતું રક્ષણ કરવું, વ્યાપાર કરવો એ કર્મો વૈશ્યના સ્વાભા-
વિક છે. પરિચર્યાર્ત્મકં કર્મ શૂદ્રસ્યાપિ સ્વભાવજમ્ ॥ સેવારૂપી કર્મ શૂદ્ર
નું સ્વાભાવિક છે. અર્થાત્ શૂદ્રએ સેવા કરવી ॥ ૪૨ ॥ ૪૩ ॥

૪૪ ॥ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા અ० ૧૮ આ સનાતન બદ્ધ નિયમો
ઉપરથી સિદ્ધ થયું કે, ચારે વર્ણો જુદા છે. વળી પણ મત્ત-
ભેદિઓનું કેહેવું છે કે- “શૂદ્રોને સંસ્કાર કરવા નહિ,”

વેદ બણવા નહિ, યજ્ઞ કરવા નહિ, એ શા શાસ્ત્ર ? જે
 સંસ્કાર કરે, વેદ બણે છો શું અડચન છે ? કારણ, બ્રાહ્મત્વ,
 ક્ષાત્રત્વ ઇત્યાદિક સંસ્કારથીજ પ્રાપ્ત થાય છે. સંસ્કાર ચતા
 પહેલા શુદ્રવત રહે છે. માટે સર્વને સંસ્કારને કાંઈ અડ-
 ચણ નથી.” પણ બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિ, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એ ચાર
 જાતિ (વર્ણ) છે તે મૂળથીજ છે અને ઇશ્વર નિર્મિત છે.
 જાતિને સંસ્કારથીજ સંજ્ઞા પ્રાપ્ત થાય છે એમ નથી પણ
 મુખથી થયા તે બ્રાહ્મણ બાહુથી થયા તે ક્ષત્રિ, જંઘાથી
 થયા તે વૈશ્ય અને પગથી થયા તે શૂદ્ર--એમ સ્થાનથીજ
 જાતિના ભેદ થયા છે. બ્રાહ્મણ, ઇત્યાદિક સંજ્ઞા જાતિથીજ છે
 કર્મથી નથી. કારણ, જાણે કે, બ્રાહ્મણનો બાલક, ક્ષત્રિનો
 બાલક વા વૈશ્યનો હોય તો તે બાલકને જ્યાં સુધી સંસ્કાર
 નથી થાય ત્યાં સુધી આ બાલક “શૂદ્ર છે” એમ કાંઈ
 પણ કહેતું નથી. બ્રાહ્મણના બાલકને “બ્રાહ્મણ” ક્ષત્રિના ને
 “ક્ષત્રિ” તેજ પ્રમાણે વૈશ્યના બાલકને “વૈશ્ય” જ કહે છે.
 માટે જાતિ જન્મથીજ સિદ્ધ છે. કાંઈ ક્રિયા (કર્મ) કે
 શુભ (સ્વભાવ)થી નથી. જે તેમજ થાત તો સાંપ્રત કાલમાં,
 શાસ્ત્રમાં કહેલા પોતાની જાતિના ધર્મથી ન વર્તનારા
 કેવલ અવિચારી વર્ણુત્રયીની ગણના બીજી જાતિની થતી,
 પરંતુ તેમ નથી પણ મૂળની ઉત્પત્તિથીજ બ્રાહ્મણ-ક્ષત્રિ
 ઇત્યાદિક છે. પોતાના ધર્મને છોડી અન્ય મત્તમાં ધુસ્યા છે
 અને તેવજે બ્રાહ્મણ છે કિંવા ક્ષત્રિ ઇત્યાદિક છે તો-

પણ કંઈ અન્ય મત્તમાં ધુસવાથી તેવની પ્રાક્ષણ
 આદિક મૂળની ભેદક સંજ્ઞાનો કંઈ લોપ ન થઈ ગયો.
 અમુક ધર્મ પાળવાથી અથવા અમુક કર્મ કરવાથી જો
 જાતિનો નિર્ણય થતો હોત તો તે ધર્મ પાળનાર અને તે
 કર્મ કરનાર-તેતે જાતિમાં દાખલ થયાના ઉદાહરણો મળી
 આવત. પણ તેવા ઉદાહરણો કોઈ જોવામાં અથવા સાંભ-
 ળવામાં કંઈ આવ્યા નથી, તેથી મુજબજાતિમાંજ ઉત્પન્ન થવાથી
 તે તે જાતિના કેહેવાય છે એ વાત સ્વયં સિદ્ધ છે. જે
 પ્રમાણે ગુણકે કર્મથી જાતિ બદલાઈ શકતી નથી તેમજ
 જાતિ બહિષ્કાર વગર પોતાની જાતિમાંથી નિકળી શકતા
 નથી. માટે કર્મથીજ જાતિ છે એમ સમજવું અવિચાર,
 ભરેલું છે. હવે વેદાધ્યયનનો અધિકાર કોને કોને છે તે વિષે
 વિચાર કરીશું. પ્રાક્ષણ, ક્ષત્રિ, વૈશ્યને વેદનો અધિકાર છે,
 પણ નિયમથી. માત્ર શૂદ્રને વેદ ભણવાનો તો શું પણ સાંભ-
 વાનો પણ અધિકાર નથી. જો શૂદ્ર સાંભળે તો કપિલા ક્ષીર-
 પાનેન બ્રાહ્મણી ગમનેન ચ ॥ વેદાક્ષરવિચારેણ શૂદ્રશ્રાવણાલતાં વ્રજેત્
 કપિલા ગાયનું દ્વધ પીવાથી, પ્રાક્ષણની સ્ત્રી સાથે ગમન
 કરવાથી, વેદાક્ષરોનો વિચાર કરવાથી શૂદ્ર આંડાલતાને પ્રાપ્ત
 થાય છે. એવું શ્રી પારાશર ઋષિનું કહેવું છે. મનુસ્મૃતિમાં
 પણ શૂદ્રએ વેદનું શ્રવણ ન કરવું એમ કહ્યું છે. નશૂદ્રાય
 મર્તિં દદ્યાત્ નોચ્છિષ્ટં હવિરમૃતં ॥ ન ચાસ્યોપદિશેદ્ધર્મં ન ચાસ્ય વ્રત
 માદિશેત્ ॥ પદ્મપુ. ॥

શૂદ્રોને જ્ઞાન દેવું નહીં, એકું અન્ન આપવું નહીં, ધર્મનો ઉપદેશ કરવો નહીં તેમજ વ્રતોનો પણ ઉપદેશ કરવો નહીં.

એ પ્રમાણે ખીજ પણ ગ્રંથો જેતાં વેદાધ્યયનનો શૂદ્રને માટે નિષેધજ છે. ૫૮ શાસ્ત્રનું-સંપૂર્ણ પુરાણનું મૂળવેદ છે, માટે પુરાણાદિકના પણ અધ્યયનનો નિષેધ છે. કારણ, પુરાણં પશ્ચમો વેદઃ તેજ પ્રમાણે પુરાણં વેદસમ્મતમ્ એવું સ્મૃતિનું વચન છે. માટેજ નિષેધ ! તસ્માદિદં વેદવિદ્મ્યો રદ્ધેતવ્યં પ્રયત્નતઃ । શિષ્યેભ્યશ્ચ પ્રવક્તવ્યં સદૃત્તેષ્વેવ ધર્મતઃ ॥ સ્મૃતિકૌમુદી ॥ તસ્માત્ પુરાણ, મીમાંસા, વેદ ઉપનિષત્ ઇત્યાદિક પ્રયત્ને કરીને આદ્યે લખવા. સારા વૃત્તિનું આચર્ય કરનારા એન્હો શિષ્યોને પણ ન્યાયથી કહેવું. નાચ્યેતવ્યમિદં શાસ્ત્રં વૃષલસ્ય તુ સન્નિધૌ ॥ યોધીતે ચૈવ મોહાત્મા સયાતિ નરકાન્ બહૂન્ ॥ કૂર્મપુરાણ ॥ શૂદ્ર પાસે શાસ્ત્ર કદાપિ લખવું નહિં. જેનો આત્મા મોહને પામેલો છે એન્હો લણે તો પુરૂષ ઘણા નર્કને પામે છે. નાવેદવિદ્મ્યઃ કથનીયમેતન્ પુરાણરત્નં પુરુષાધમસ્ય ॥ નામક્તશિષ્યાય ચનાસ્તિકેભ્યોદત્તંહિયત્તન્નરકંદદાતિ ॥ વાયુસંહિતા ॥ આ પુરાણરૂપી રત્ન જેવને વેદનો અધિકાર નથી તેવને કહેવું નહીં, દુષ્ટ અંતઃકર્ણના પુરૂષને પણ કહેવું નહિં, લક્ષિતહીન શિષ્યને પણ કહેવું નહિં, નાસ્તિકને પણ કહેવું નહિ અને જે કહેતો નર્કની પ્રાપ્તિ થાય છે. બ્રાહ્મણાદિપુ ત્રિપુ વેદાપ્રતિષ્ઠિતાઃ ॥ મન્વાદીનિ ચ શાસ્ત્રાણિ તથાજ્ઞાનિ ચ સર્વશઃ ॥ મવિધ્યન્ પુરાણ ॥ આદ્યણુ

છે. આદિ જેમાં એન્હા ક્ષત્રિ, વૈશ્ય એ ત્રીન વર્ણને વેદ ભણવાનું કહ્યું છે. મનુસ્મૃતિ છે આદિ જેમાં એન્હા શાસ્ત્ર તેજ પ્રમાણે અંગાદિક એ સર્વના અધિકાર વર્ણત્રયિને છે. વેદ અતિરિકત પુરાણાદિક આદ્યજ્ઞાના મુખથી સાંભળવા અડચણ નથી. કારણ, શ્રાવયેન્વતુરો વર્ણાઃ કૃત્વા બ્રાહ્મણમગ્રતઃ ॥ ભારતા ॥ ચારે વર્ણ એ આદ્યજ્ઞાને આગળ કરી સાંભળવું અર્થાત્ આદ્યજ્ઞા ના મુખથી સાંભળવાનું. યેચ ધર્મપરા રાજન્ દેવાદિજ પરાયણાઃ તેષાંમદ્દે હરે રમેષ્ઠનીયંદ્વિજાતિભિઃ ॥ નારદીયપુ૦ ॥ હે રાજન ! જે પુરુષ પોતાના ધર્મને વિષે તત્પર છે, દેવતા વિષે ત૦ આદ્યજ્ઞા વિષે જેવની ભક્તિ છે. તેવના મધ્યે ભગવાનના સામને ઝેસી આદ્યજ્ઞાએ પાઠ કરવો.

કુંડક, ગોલકને પણ જાતિનું હીનત્વ હોવાથી તેવને વેદનો અધિકાર નથી માટે તેવે પણ આદ્યજ્ઞાના મુખથી પુરાણાદિક સાંભળવાં. દેવાર્ચા પુરતઃ કૃત્વા બ્રાહ્મણાંશ્ચનૃપોત્તમ । શ્રોતવ્યમેવ શૂદ્રેણ તથાન્યે ચ દ્વિજાતિભિઃ ॥ પ્રથમ દેવતાઓનું ત૦ આદ્યજ્ઞાનું પૂજન કરી હે નૃપોત્તમ ! શુદ્રોએ ત૦ દ્વિજાતિએ પુરાણાદિક સાંભળવા.

વાચકવૃન્દ ! આટલા વિવેચનનો મથિતાર્થ આપના લક્ષમાં આવીજ ગયો હશે કે, જાતિની ભિન્નતા પ્રમાણે તે પ્રત્યેકના કર્મ પણ ભિન્ન ભિન્ન છે તમજ વેદનો અધિકાર કોને છે ? અને કોને નથી તે પણ જાણી ગયા હશેજ. હવે આગળ સ્વામ દયાનં-

દજીના સત્યાર્થપ્રકાશ નામક ગ્રંથમાં આજ પ્રમાણના સર્વ ઘોટાળાઓ કરેલા છે. નામ તો સત્યાર્થપ્રકાશ પરંતુ તેમાં અસત્યાર્થનોજ સમાવેશ પૂર્ણ છે. જુઓ ! સત્યાર્થ પ્રકાશ ના ત્રીજા સમુસદ્ધામાં સ્વામિજીએ યથેમાં વાચં કલ્યાણિમાવદાનિ-જનેભ્યઃ બ્રહ્મરાજન્યામ્યાં શૂદ્રાયચાર્યાય ચ સ્વાય ચારણાય ॥ આ પ્રમાણે યજુર્વેદની અડધી ઋચા આપી તેનો અર્થ—“ ઇશ્વર કહતા હું કે જયસે મય સર્વ મનુષ્યોં કે લિયે ઇસ કલ્યાણ અર્થાત્ સંસાર ઔર મુક્તિકો દેનેહારિ ઋગ્વેદાદિક ચારોં વેદોંકી વાણીકા ઉપદેશ કરતા હું. વયસે તુમ ભી ક્રિયા કરો. બ્રહ્મરાજન્યામ્યાં ઇં દેખો ! પરમેશ્વર સ્વયં કહતા હય હમને ગ્રાહણ, ક્ષત્રિ, વૈશ્ય, શૂદ્ર ઔર અપને ભૂત્ય વા સ્ત્રિયાદિ અતિ શૂદ્રોં કે લિયે ભી વેદકા પ્રકાશ ક્રિયા હું ” આ પ્રમાણે કરેલો છે. પણ અત્રે વિચાર કરવાની વાત છે કે મૂળમાં તો એ ઇશ્વરની ઉક્તિ છેજ નહીં. ઇશ્વરે વેદ કર્યાજ નથી. કારણ હૈશ્વરસ્યશ્વાસો-ચ્છાસા વેદાઃ આ પ્રમાણથી જોતા વેદની પ્રવૃત્તિ શ્વાસથીછે. ત્યારે સ્વામિજી સિદ્ધ કરે છે કે, “ ઇશ્વર કહતા હય ” અર્થાત્ ઇશ્વર પોતે કહે છે, એ તેવનો કરેલો અર્થ ક્યાં સુધી સત્ય છે ! અસ્તુ, બીજી દૃષ્ટિથી જોઇએ તો વેદના કાણડ ત્રણ છે. ૧ જ્ઞાનકાણડ ઉપાસનાકાણડ અને કર્મકાણડ તો આ અથેમાં ઋચા કર્મકાણડમાં લખેલી છે. યજ્ઞ કરતી વખતે દિક્ષીત (યજમાન) ચારે વર્ણને કહે છે કે,

“હે ભાઈયો ! હું તમને વેદની વાણી કહું છું. તે કઈ ?
 હમાં કલ્યાણી ॥ હમાં એટલે અનુદેજિની=દીયતાં મુજ્યતાં इत्या-
 कारकी ઉદ્દેગ ન કરનારી શાંતિ આપનારી તમે દાન આપો,
 ઉપભોગ લો, માત્ર ધર્મથી. એ પ્રમાણની. વળી કલ્યાણી-
 આમુષ્મિક તં પારલૌકિક સૌખ્યને આપવાવાળી જનેભ્યઃ આવદાનિ
 લોકોને કહું છું કે મ્યઃ ? બ્રહ્મરાજન્યામ્યઃ પ્રાક્ષણ, ક્ષત્રિયોને,
 શૂદ્રોને, વૈશ્યોને કહું છું જે હમારા છે તેવને પણ કહું
 છું.’ તો આ ઠેકાણે આશીર્વાદાત્મક ઋચા છે. ત્યારે બોધક
 ઋચા કયાંથી ! સ્ત્રિયોને તો ઉલ્લેખ પણ નથી ત્યારે
 સ્ત્રિયોને પણ પરમેશ્વરે બોધ કર્યો એમ કયાંથી કાઢ્યું ?
 શું ખીસામાંથી ! શૂદ્રોને પણ વેદનો અધિકાર છે
 એમ આ ઋચા ઉપરથી સિદ્ધ કરેલું છે તે કેવલ ફસાવવા
 માટે બીજું કંઈ નહિં. આ યજુર્વેદનો મંત્ર આશીર્વાદાત્મક
 છે. શૂદ્રને પણ આ ઋચાથી વેદનો અધિકાર છે એ અર્થ સ્વામી
 જીએ કરેલો. સ્વકપોલકલ્પિત છે. વળી શૂદ્રો બ્રાહ્મણતામેતિ
 બ્રાહ્મણાશ્ચૈતિ શૂદ્રતામ્ । ક્ષત્રિયાઽજાતમેવં તુ વિદ્યાદૈશ્યાત્તથૈવ ચ ॥ મનુ ० ॥
 આ શ્લોક સ્વામિજીએ ૪ થા સંમુદ્ધાસમાં લખેલો છે
 અને તેનો અર્થ—“શૂદ્રકુલમે’ ઉત્પન્ન હોકર પ્રાક્ષણ, ક્ષત્રિ,
 વૈશ્યકે મમાન ગુણ-કર્મ સ્વભાવવાળા હો તો વહ શૂદ્ર,
 પ્રાક્ષણ-ક્ષત્રિ-વૈશ્ય હો જાય. વયસે હી પ્રાક્ષણ-ક્ષત્રિ
 ઔર વૈશ્ય કુલમે’ ઉત્પન્ન હુઆ હો ઔર યદિ ઉસકે

ગુણ-કર્મ-સ્વભાવ શુદ્ધકે મમાન હો તો વહ શૂદ્ધ હો જાય.”
આ પ્રમાણે કરેલો છે.

સ્વામિજીએ, ગુણ-કર્મથી જાતિ થાય છે એમ સિદ્ધ કર્યું પણ ગુણ તો ત્રીન છે. રમેગુણ-તમેગુણ અને સત્ત્વ ગુણ એથી ચોથો નથી. હવે જો કર્મથી જાતિ સિદ્ધ સર્માર્થિય તો વિશ્વામિત્ર ક્ષત્રિ હતા પરંતુ પોતાની તપશ્ચર્યાના બલવડે કરીને તે બ્રહ્મર્ષિ સરખા હતા તો તે બ્રહ્મર્ષિ કહેવાતા હતા શું ? તેમજ વિશ્વામિત્ર અતી તામસી સ્વભાવવાળા હતા તો તમેગુણથી શુદ્ધ ગણાતા હતા શું ? કારણ તમેગુણનું રૂપ અતી નીચ રૂપમાં વર્ણુલું છે, તો તેથી શું શૂદ્ધ થયા ? નહિ ! નહિ !! તે તો પોતાની રાજર્ષિ સંજ્ઞાનેજ કાયમ રહ્યા. એતાવતા ગુણ-કર્મ અથવા સ્વભાવથી જાતિ બદલાઈ શકતીજ નથી. તેજ પ્રમાણે ૪થા સમુદ્ધાસમાંજ આપસ્તમ્બના બે સૂત્રો-ધર્મચર્યયા જઘન્યો વર્ણઃ પૂર્વે પૂર્વે વર્ણમાપદ્યતે જાતિપરિવૃત્તૌ ॥૧॥ અધર્મચર્યયા પૂર્વો વર્ણો જઘન્યં જઘન્યં વર્ણમાપદ્યતે જાતિપરિવૃત્તૌ ॥૨॥ આપી તેનો અર્થ-“ ધર્માચર્યુસે નિકૃષ્ટવર્ણુ અપનેસે ઉત્તમ વર્ણુકે પ્રાપ્ત હોતા હય ઐર વહ ઉસી વર્ણુમે ગિના જાવે કિ જીસકે યોગ્ય હોવે, વયસેહિ અધર્માચર્યુસે પૂર્વ અર્થાત્ ઉત્તમ વર્ણુવાલા મનુષ્ય અપનેસે નીચે વાલે વર્ણુકે પ્રાપ્ત હોતા હય. ઐર ઉસી વર્ણુમે ગિના જાતા હય.” આ પ્રમાણે કરેલો છે. પણ મહાત્માજી

જાતિપરિવૃત્તૌ એ વાક્ય તો ખાઇજ ગયા. વાસ્તવિકજ છે કે જાતિપરિવૃત્તૌ એ વાક્યનો ફલાહાર જો ન કરત તો સ્વામિજીનું “ નકલી બિહરીંગ ” ઢસળીજ જતું, માટેજ કરી તે. આક્યનો અર્થ ગળી જઈ “ કર્મથીજ પ્રાક્ષણનો શૂદ્ર^{૧૨} કિંવા ક્ષત્રિ થાય છે. અથવા સારા કર્મ શૂદ્ર કરે તો પ્રાક્ષણ થાય છે.” આ પ્રમાણે એટલાજ અર્થનો સ્વીકાર કર્યો, પરંતુ તે ક્યારે થાય છે ? એનો ખુલાસો કરનાર જાતિપરિવૃત્તૌ એ તેજ સૂત્રોમાંના વાક્યનો પરિત્યાગ કરી દીધો. જેથી પૂર્ણ ઘોટાળો થઈ પડ્યો. વાસ્તવિક જોવા જતાં તેનો અર્થ આ પ્રમાણે થાય છે કે, ધર્મનું આચરું કરવાથી જઘન્થો વર્ગઃ વૈશ્ય-શૂદ્ર ઇત્યાદિક પૂર્વ પૂર્વ શ્રેષ્ઠ શ્રેષ્ઠ જાતિને પ્રાપ્ત થાય છે. વૈશ્ય હોય તો ક્ષત્રિ, શૂદ્ર હોય તો વૈશ્ય થાય અને ક્ષત્રિ હોય તો પ્રાક્ષણ થાય, આ પ્રમાણના અનુક્રમથી ધર્માચરું કરનાર પુરૂષ ઉચ્ચ જાતિને પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ તે ક્યારે ? જાતિપરિવૃત્તૌ અર્થાત્ જાતિ બદલાયા પછી ! ત્યારે આ ઠેકાણે ગુણ કિંવા કર્મથી પૂર્વ વર્ણને પામે છે એમ સમજવું કેવલ અવિચારનું છે, કારણ જાતિપરિવૃત્તૌ એ વાક્ય તેજ સૂત્રમાં હોતું સર્વ અર્થ સ્પષ્ટ કરનાર છે. માટે શૂદ્ર છે અને તે જો વૈશ્યના આચારથી રહે તેમજ વૈશ્ય, ક્ષત્રિ જો પ્રાક્ષણના આચાર-કર્મ કરે તો તે આ જન્મમાં તો કદાપિ વૈશ્ય કિંવા પ્રાક્ષણ થઈ શકતા નથી. કારણ જાતિ પરત્વે પ્રત્યેકના ધર્મ-કર્મ વેગળાજ છે.

જે મનુષ્ય જે જાતિમાં ઉત્પન્ન થયેલો છે તે પોતાના આચાર છોડી બીજાનું અનુકરણ કરે તો ધર્મથી બહિષ્કાર થાય છે. પોતપોતાના ધર્મથી ચાલવું એજ કહ્યાણુનો માર્ગ છે. ગીતાજીમાં શ્રી કૃષ્ણની ઉક્તિ છે કે—

સ્વધર્મે નિધનં શ્રેયઃ પરધર્મો મયાવહઃ

પોતાના કર્મ છોડી ઉચ્ચ જાતિની ઇચ્છા રાખનાર પુરૂષ પોતાના ધર્મ પરિત્યાગનાજ ફલને ભોગવે છે. તે બીજી જાતિના દેહને પ્રાપ્ત થવું દુર્ધશજ છે. પોતાનો ધર્મ છોડનાથી પોતાના કુલમાં અધર્મની પ્રવૃત્તિ થાય છે. અધર્મની પ્રવૃત્તિ થઈ એટલે અધર્મોભિમવાત્કૃણ ! પ્રદુષ્યાન્તે કુલઃ ક્રિયઃ ॥ સ્ત્રી-પુ કુણ્ણસુ વાર્ણેય જાયતે વર્ણસંકરઃ ॥ હે કૃષ્ણ ! અધર્મની પ્રવૃત્તિથી કુલીન સ્ત્રીયો દૂષિત થાય છે. સ્ત્રીયો દૂષિત થઈ અસત્તા હે વાર્ણેય-કૃષ્ણ ! વર્ણસંકર પ્રજા થાય છે. અને તેથી જ્ઞાતિના ધર્મ, કુલાચાર ઇતિ નિરંતર નાશને પામે છે. જ્યારે એ પ્રમાણુની સ્થિતી થઈ એટલે ઉત્સન્નઃ કુલધર્માણાં મનુષ્યાણાં જનાર્દન ! ॥ નરકે નિયતં વાસો ભવતીત્યનુશુભ્રમઃ ॥ હે કૃષ્ણ ! જ્યારે કુલોના ધર્મ નષ્ટ થયા ત્યારે અંતમાં નર્કની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ હું સાંભળું છું. ॥ મગવદ્ગીતા ॥

ત્યારે સજ્જનો ! પોતાનો ધર્મ છોડી વર્ણ સંકર થવા કધીયે પ્રયત્ન ન કરવો. સ્વેચ્ચે કર્મણ્યભિરતઃ સંસિદ્ધિં લભતેનરઃ ॥ પોતપોતાના કર્મ-ધર્મમાં જે પુરૂષ તત્પર છે તેજ સિદ્ધિને પામે છે.

બ્રાહ્મણ હોય, ક્ષત્રિ હોય વૈશ્ય હોય અથવા શૂદ્ર હોય તેને પોતપોતાના જે કર્મ છે તે કર્મથી ચાલે તોજ જન્માન્તરને વિષે શ્રેષ્ઠ ગતીને પ્રાપ્ત થાય છે. એ વિષે છાન્દોગ્યોપનિષદમાં કહ્યું છે કે, તદ્ ય દ્વહ રમણીયચરણા અભ્યાશોહયત્તે રમણીયાં યોનિમાપચ્ચેરન્ બ્રાહ્મણયોનિં વા ક્ષત્રિય-યોનિંવા ॥ આ પ્રમાણથી, જન્માન્તરમાંજ, પુણ્ય કર્માનુષ્ઠાનથી ઉત્તમ યોનિની પ્રાપ્તિ કહી છે. તેજ પ્રમાણે ભાષ્યકાર મહામુનિ પતંજલિએ પણ કહેલું છે કે, તપઃ શ્રુતં ચ યોનિં ચ એતત્ બ્રાહ્મણકારણમ્ ॥ તપાનુષ્ઠાનથી, વેદાધ્યયનથી અને બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણીના રજ અને વીર્યના સંયોગથી ઉત્પન્ન થયેલો પુરૂષજ બ્રાહ્મણ કહેવાશે, ” અત્રે વળી અવશ્ય એક વાત લક્ષમાં રાખવાની છે કે, કેવલ બ્રાહ્મણ જેવા આચર્ય કરવાથી કાંઈ બ્રાહ્મણ થઈ શકતો નથી પણ, તે બ્રહ્મયોનિમાજ ઉત્પન્ન થયેલો હોવો જોઈએ.

શાન્તિ! શાન્તિ!! શાન્તિ!!!

લક્ષ્મીવિલાસ તેલ.

આ તેલ ઘણા દિવસના પરિશ્રમપૂર્વક અભ્યાસથી તૈયાર કરવાની હોતોટીએ થઈયું છે અર્થાત એમાં ઉત્તરોત્તર ઉચિત મુદારણાઓ કરી, ત્યાર પછી હુમારા ઔષધાલયમાં તેનો સેંકડો રાગીયો ઉપર અનુભવ લઈ ચારે તરફથી તે તથા તેના ગુણો વિશ્વાસપાત્ર વઠ્યા પછીજ જન સમાજ સામે પ્રસાદીમાં મેહેલવામાં આવ્યું છે. આ તેલ ઉત્તમોત્તમ તાજી વનસ્પતિ—વસાણાંઓથી તૈયાર કરવામાં આવે છે કે જે વનસ્પતિયો—વસાણાં મસ્તક સખંધી સર્વ વાતોને હિતાવહ, છે. કોઈ પણ કારણને લીધે માથું હમેશાં દુખ્યા કરવું. માથું અને આંખો બળ્યા કરવી ચક્કર આવવ, ચિત્તમાં વિશ્લેષ રહેવો, દુષ્ટ સ્વપ્નો આગળ વાળ ખરી પડવા, અકાલિક વાળ ધોળા થવા માંડવા, વાળની જગોમાં દુખાવો થવો, માથામાં જુઓ ત. લીખો પડવી, માથામાંથી સફેદ ભૂસા જેવો પદાર્થ નીકળવો ઇત્યાદી રોગોનો થોડાજ સમયમાં નાશ કરી ખૂબ વાળ વધારે છે અને ચમકદાર બનાવે છે.

આ તેલનો સુગંધ ઘણો મધુર અને આહ્લાદી કારક છે. આ તેલના પૂર્ણ ગુણ સ્થલાભાવથી અત્રે નથી લખી શકાયા પણ ટુંકમાં વિનિત કરવા આટલુંજ કે, આ તેલ પ્રત્યેક સ્ત્રી, પુરૂષો પ્રાયઃ વિદ્યાર્થીયો તેજ પ્રમાણે

ધતર પણ જેવને માનસિક શ્રમ કરવા પડે છે. એ સવ ને ઘણું હિતાવહ છે. માટે તેવા સર્વને આ તેલ વાપવા આગ્રહપૂર્વક ભલામણ છે.

આ તેલમાં વળી એક ઉત્તમ વાત એ છે કે વર્તમાન કાલના તેલો પ્રમાણે આમાં ઘાસલેટનો તિલમાત્ર સંસર્ગ નથી. તેમજ આપણી એક પદ્ધતી પ્રમાણે તિલ્લી વિગેરેના તેલ ઉપર આ તેલ ઉતરેલું નથી કે જેથી કંટાળો ચઢે તેવી ચિકણાસ હોય. અનુભાન્તે ખાત્રી થશે. સર્વ સાધારણ સ્થિતી ના લોક આ તેલનો લાભ લઈ શકે માટે એની કિંમત હાલ ફક્ત રૂ. ૦-૮-૦.

વિ. સૂ.—હમારા આપધાલયમાં પ્રત્યેક રોગો ઉપર શાસ્ત્રોક્ત અને વનસ્પતિ જન્ય આપધો તે પણ યોગ્ય અનુભવાન્તે ઉત્તમ ગુણાવહ સિદ્ધ થએલાજ સંગ્રહમાં રાખવામાં આવે છે તે શિવાય નાના પ્રકારનાં પાક, ચૂણુ, ગુટિક્ષુ, શાસ્ત્રોક્ત રીતિ અરિષ્ટ, અવલેહ, ઘૃત, તેલ, ઘાતુની ભસ્મો આદિ આપધી તૈયાર થઈ તૈયાર થયા કરે છે. જે આપધી તૈયાર થયે તો યથાશક્તિ જલદી અને ઝાળા પુરસ્સર તૈયાર કરી આપવામાં આવે છે.

૨ ગામની માગણી ઉપર પુરતું લક્ષ આપવામાં ઠેકાણું—

વૈદ્ય માણિકરામ શાસ્ત્રી વનસ્પતિ આપધાલય.

નિઝામ—ઐરંગાબાદ સિટી.

સાથ ધર્મારણ્ય મહાત્મ.

મોઢ પુરાણ.

આ ગ્રંથના ૩૬ અધ્યાયો છે અને તેની સંપૂર્ણ
ટીકા હમે સરલ ગુજરાતી ભાષામાં કરેલી છે. મૂલ—સંસ્કૃત
કાયમ રાખી તેના નીચે ટીકાની ગોઠવણ કરી છે. આ ગ્રંથ
મોઢ બ્રાહ્મણોને તથા મોઢ વણિકોને અવશ્ય જાણવા યોગ્ય
સર્વ ખુલાસા છે. તેમજ ક્ષેત્ર મહાત્મ, ઇતર રસિક કા
ભાગો અને શ્રી રામચંદ્રજી નું સંક્ષિપ્ત પણ બોધક અ
હૃદયકાંમ ચરિત્ર વર્ણવેલા છે. જેથી આ ગ્રંથ સર્વોપયોગી
છે. મોઢ માત્રના સ્વધર્મ જાણવાનું આ ગ્રંથ રૂપ એકજ
સાધન છે. અને સ્વધર્મ જાણવો તેજ પ્રમાણે તેનું પાલન
થી મોઢોને મનુષ્ય જાતિનું સ્વભાવિક કર્તવ્ય છે. આ ગ્રંથ વાંચવા
વિગેરે કોઈ વાત જાણના જાતીધર્મ, કુલધર્મ, પોતાની ઉત્પત્તિ,
મોઢ ભાઈઓ કે જેવ સ્વધર્મથી અજાણ છે તેવને આગ્રહ
જલામણુ છે હવે તો એ આ ગ્રંથનું અપરિચય મ
“સ્વધર્મથી અજાણતા”નો આપણા ઉપરનો આક્ષેપ
સંધી કદાપી ખોશો ના! આ ગ્રંથ ખુબ સાર્થક કેર
પેજ હોવા સાથે ટાઈપ સુવાચ્ય કાગળ જાડો બાઈડિંગ
અતિ સુંદર અને મજબુત છે. કિં. રૂ. ૨-૪-૦ પોસ્ટેજ
ત્રણ આના.

ઠેકાણુ.—

વૈદ્ય માણિકરામ શાસ્ત્રી. ઔરંગાબાદ.

